

Andreas Roepstorff har talt med træer.
Der er en blid provokation i dette statement fra en naturvidenskabsmand, professor med sit eget institut, og Årets Forsker 2015.
Men Andreas Roepstorff har aldrig været bange for provokationer, hvis de har hjertelighed og en pointe, og i denne artikel fører hans personlige fortælling til den nyeste bevidsthedsforsknings forsøg på at forstå kommunikation.
Denne artiklen er skrevet inden udgivelsen af bogen 'Træernes hemmelige liv' af Wohlleben og den meget opmærksomhed den har vakt, men man kan ved læsningen af Andreas Roepstorffs lavmælt-finurlige-personlige-og-samtidigt-faglige fortælling ikke lade være med at tænke at han igen, diskret, har foregrebet fremtiden og på en ny måde rejst spørgsmålet: Hvad er det egentlig der gør at vi forstår hinanden og verden?

***

At tale med træer; en øvelse i perspektivering
af Andreas Roepstorff

På det seneste har jeg et par gange skullet tale med træer.
Jeg bor til daglig omgivet af træer. Det har jeg efterhånden gjort størstedelen af mit liv. Jeg har ikke blot set på dem, men klatret i dem, beskåret dem, plantet dem, faldet ned fra dem, fældet dem, sparket til dem, bandet over dem, åndet med dem en stor del af mit liv.

Men jeg har aldrig før talt til et træ.

Første gang var på Mols, midt i nationalparken. Jeg var på besøg hos scenekunstkompagniet *Secret Hotel* med en flok studerende. Inden for rammerne af en meget konkret, fysisk lokalitet arbejder *Secret Hotel* med at give værktøjer til at være i

landskabet på nye måder. Nogle enkle greb, der tilbyder alternativer, ikke blot til at sanse, men til at være i verden nu og her.
Øvelsen var egentlig ret enkel. Efter vi i tavshed var vandret lidt ud i landskabet, stod vi i en løs halvcirkel. Her fik vi at vide, at vi skulle kigge os omkring og hver især finde et træ eller en busk, vi kunne forbinde os med. Derefter skulle vi gå hen til det eller den, og i fem til ti minutter tale med det, på den måde det nu føltes naturligt: En indre monolog, høj tale, kropslig udveksling, det måtte vi sådan set selv om. "I starter, nu."

Og så står man der og kigger sig omkring, og der er er ikke rigtig noget, der kalder på en, men alligevel bliver gruppen af sig selv spredt ud over landskabet, nok inden for synsvidde, men knapt inden for hørevidde, i alt fald ikke hvis man hvisker. Det var et åbent bakkestrøg med buske og spredte klumper af træer. Jeg vandrede rundt og endte ved et birketræ, der stod noget for sig selv. Og så stod vi der, midaldrende træ og midaldrende mand over for hinanden. Talte jeg til det? På en måde. Bare det at gå omkring det, kigge tættere og tættere på, se furerne i barken og myrerne på vej op af det, åbnede et eller andet. Kilder myrerne, hvis man er et træ? Træet fyldte mit sind og mine sanser, og selv om der ikke blev sagt meget, var der en art stærk indre dialog: Hvordan er det, træ, at være lige her, alene på skråningen? Udsigten er fantastisk, fornemmelsen af plads og rum, men hvorfor så alene, når nu de andre klumper sig sammen, lidt derfra? Hvordan er det om vinteren, i blæsten? Svaret blev roligt afventende hængende i luften mellem os. Da jeg gik derfra, vendte jeg mig om, så en sidste gang på mit træ, let i krop og sind, og bukkede blidt til afsked.
Næste gang var få måneder efter i Norditalien, nærmere bestemt i Reggio Emilia, hovedbyen i en region kendt for ost, skinke, eddike og en enestående småbørnspædagogik, der har taget navn efter byen. Her har en gruppe dedikerede undervisere, tænkere og æsteter udviklet et helt særegent bud på, hvordan man som voksen kan understøtte børns kreative måde at udforske deres omgivelser på.
Det handler om at blive meddeltagende i det projekt, understøtte det, give det vækstvilkår, og undervejs både lære noget om sig selv, og om verden.
Vi var en blandet flok fra Nordamerika, Sydafrika, Asien, Europa på besøg i Reggio Emilia på skolens hovedsæde *Centro Malaguzzi*. De fleste var akademikere, nogle var praktikere i undervisning og formidling, og vi blev alle overladt til de erfarne pædagoger. De udfordrede os med en af deres klassiske øvelser til førskolebørn. Udstyret med en tegneblok og farver blev vi sendt ud i haven for at finde et træ, vi kunne tale med. Vi kunne tegne det, vi oplevede, vi kunne også lade være, men vi skulle tænke over en gave til træet, som anerkendelse af vores udveksling med det.

Det føltes lidt mindre mærkeligt at finde et træ at tale med anden gang.
Foran bygningen stod to rækker af løvtræer. Lidt inde i den ene række blev jeg tiltrukket af et, som helt nede ved jorden delte sig i to stammer, den venstre hældende ud i det åbne, den højre hældende ind mod den anden række. Jeg gik omkring træet, så op, der var slyngplanter, som kravlede op ad stammerne. På den venstre var de beskåret, så blot det døde netværk af udløbere sad tilbage. På den højre fortsatte de frodigt opad.
Hvordan er det, træ, at bære en anden vækst? Snylter den og tager lyset, giver den et eller andet, eller er det blot ok, at den bruger dig til også at komme opad? Detaljerne i barken. Furer, sprækker, og igen insekter på vej op og ned.
Jeg lagde øret til de to stammer. Når jeg lyttede til den venstre, hørte jeg et bankende hjerte, varme, kærlighed. Når jeg lyttede til den højre, var det mørkere, næsten sort, og jeg hørte en kniv. Eller måske er høre ikke det rette ord. Hvordan lyder en kniv? Oplevelsen var synæstetisk: Jeg lytter, og det, jeg hører, er et billede, en følelse.
Jeg kiggede op ad den venstre stamme, den med hjertet. Den voksede kraftigt og bredte sig frit ud i det åbne rum. Også den højre var i god vækst, så meget at den voksede ind i rækken ved siden af og maste sit nabotræ, der stod med halvvisne grene. Jeg lyttede. Liv, energi, hjerte og kniv. Hørte jeg en bølle, der trådte andre omkring sig under fode? Men samtidig hjertet. Jeg talte til træet. Du er ok, du er meget kærlighed, du er den største, ingen grund til at mase de andre, der er plads nok. Giv plads.
Vi gik indenfor. Jeg tog en klump ler, træet, skal have en medalje. Det skal være en stjerne med et ettal på: *"You are number one."* Men mine formgivningsevner har ikke ændret sig siden børnehaven, og jeg kan ikke lave det, jeg vil. Stjernen bliver til et hjerte med et ettal på. Og jeg går ud i haven og hænger hjertet på træet og siger "du er den største, dit hjerte er stort, så du kan godt give lidt plads. Gem kniven væk."
Næste morgen vågnede jeg med træet i hovedet og den stærke fornemmelse af virkelighed, som kun en drøm kan give. Måske har jeg taget fejl. Måske kniven ikke er en tilstand men et ønske: "beskær mig, så jeg ikke maser, og fjern slyngplanten ved samme lejlighed." Det er det første, jeg siger til mine værter, da vi mødes lidt senere på dagen. De takker og vil tage det med til gartneren.
Som på Mols var øvelsen, hvor bizar den end kan forekomme i fremskrivningen af den, ikke blot sjov og adspredende, men også tankevækkende og i øjeblikket dybt meningsfuld. Havde jeg konverseret træet? Måske, måske ikke, men med mig tog jeg en stærk oplevelse af perspektiv, eller rettere af levede perspektiver. Perspektiver, der både var foldet ud af og ind i det lille konkrete stykke virkelighed, som haven foran *Centro Malaguzzi* er.

Inden for kognitionsforskningen har der de seneste år været en stærkt stigende interesse for, hvordan vi som mennesker kan forholde os til andre mennesker. En af de centrale

ideer er, at mennesker har en særlig evne til at forestille sig, at andre mennesker har et sind. Denne 'teori om sindet' (på engelsk kendt som *theory of mind*), gør, at man kan tænke den anden som adskilt fra sig selv. Det, jeg ved, er ikke nødvendigvis det, du ved; din følelse er ikke nødvendigvis min følelse; din verden ikke nødvendigvis min verden, men hvis jeg tænker mig om, så kan jeg måske regne mig frem til, hvordan din verden ser ud.

En vigtig undersøgelse af den teori er den såkaldte Sally-Anne prøve. Det er et lille skuespil for to dukker, to kurve og en sten, som mange små børn er blevet udsat for. Dukken Sally gemmer en sten i en kurv og forsvinder fra scenen. Mens Sally er væk, tager den frække Anne stenen og flytter den fra den ene kurv til den anden. Så kommer Sally tilbage. Spørgsmålet til barnet er nu: Hvor vil Sally lede efter stenen? Ser hun i den kurv, hun har lagt den i, eller i den, hvor stenen reelt er? Hvis barnet har en teori om sindet, vil hun være klar over, at Sallys viden ikke er den samme, som den barnet har, men at Sally vil handle på sin egen viden, og derfor kigge i den forkerte kurv. Uden en teori om sindet, siger teorien, vil barnet svare, at Sally leder dér, hvor stenen rent faktisk er.

Senere spaltede teorien-om-sindet sig op i to. 'Teori-teorien' sagde, at når man adskilte den anden fra sig selv, så gjorde man det ved at lave en distinkt model for, hvad den anden måtte vide, tænke, eller føle. Simulations-teorien, derimod, foreslog en enklere løsning. Man flytter simpelthen sig selv over i den andens sted, og så simulerer man, med sig selv som udgangspunkt, hvordan det ville være, hvis det var mig, der var den anden. Forskellen kan synes hårfin, men den har holdt psykologer og filosofer beskæftiget i mange år, og mængden af artikler skrevet om den har kostet utallige træer livet. Simulationsteorien blev i første omgang tilsyneladende understøttet af fundet af såkaldte spejlneuroner i hjernen. Det er celler, som synes at være aktive, både når man selv udfører en handling, og når man ser en anden gøre det. Fortalerne for teorien mente her at finde en konkret mekanisme, hvor man, ved at simulere sig selv, kunne forestille sig den anden. Derved behøver man ikke meget tydeligt at formulere en et særskilt billede af den anden. Til gengæld har simulationsteorien rigtig svært ved at forklare, at man kan forestille sig, hvordan det er at være meget forskellig fra sig selv.

De seneste år er de fleste forskere blevet enige om, at det måske ikke er tale om enten simulationsteori eller teori-teori. Begge kan være på spil, samtidig eller hver for sig. Fokus har i stedet flyttet sig væk fra den meget observerende tilgang til den anden, som teorien om sindet er udtryk for, til en undersøgelse af, hvordan folk kan gøre noget med hinanden. Når handlinger folder sig ind i hinanden i real tid, dans, samtaler, leg, eller samarbejde, går det så hurtigt, at der næppe er tid til hverken simulering eller teoretisering. Når interaktionen lykkes, er det et meget konkret bevis på, at man både kan tilpasse sig hinanden og i et vist omfang forudse, hvad den anden vil gøre, og sådan

ser det også ud fra den andens synspunkt. Dermed er der sandsynligvis både nogen hjemme hos en selv og hos den anden. Snarere end modsætningen mellem teori og simulation synes denne spænding mellem observation og deltagelse at være det, der kendetegner vores måder at forholde os til hinanden på, men det er en helt anden historie …

Var det min 'teori om sindet', der spillede mig et puds i 'tale-med-træer'-øvelserne? Måske. Min oplevelse kan klart beskyldes for at 'antropomorfisere' træerne: Det vil sige, at jeg tilskriver dem følelser, intentioner og ideer, som om de var mennesker. I en virkelighed, hvor mennesket tænkes som adskilt fra alt andet levende, er dette en alvorlig fejltagelse, der er på grænsen til en forestillingsmæssig dødssynd. Det er, ligesom når folk taler til deres hunde og katte, som om de havde et sind med følelser, intentioner, og tanker.
I sagens natur kan jeg hverken simulere mig frem til eller tænke mig frem til, hvordan det er at være en ganske anden livsform. En, der blot står der, med rødderne dybt forankret i jorden og grenene rækkende mod lyset, udspændt mellem næring og energi. Men oplevelsen var der nu alligevel, på en og samme tid både kropslig, sanselig, følelsesmæssig, åndelig og dybt tilfredsstillende. En erkendelse af, eller måske snarere en anerkendelse af, at der kan findes et perspektiv, der er træets, og at man måske kan udveksle med det.
På den måde gør øvelserne noget ved min måde at være i verden på, og dermed også ved verden selv.
En af de andre deltagere i Reggio Emilia lavede et par briller til sit træ. Hun havde studeret træets barkstruktur nøje og havde i det set nogle konturer, der så ud som øjne, der så ud på hende. Brillerne var, forklarede hun, en anerkendelse af træets blik på hende: "Jeg har set, at du har set mig!."
Hun var ærkeamerikansk, opvokset på en gård i Midtvesten med en bedstemor, der talte med sine planter. "Du skal blot gå rundt blandt dem og lytte til dem," havde bedstemoderen fortalt, "så skal de nok fortælle dig, hvad de har brug for." Min kollega havde aldrig helt forstået, hvad det egentlig betød, men brillerne var en art illustration af hendes meget konkrete oplevelse af, at der også kunne være et blik, der var træets.

Blik, perspektiv; metaforen er på én og samme tid konkret og abstrakt. I alt fald siden renæssancen har centralperspektivet været en af de vigtigste måder, vi har repræsenteret blikket på. I et maleri viser det sig ved, at alle linjerne ind i billedet konvergerer mod et forsvindingspunkt i det fjerne, og samtidig strækker linjerne imaginært sig ud mod beskuerne, ud mod det sted, hvorfra forsvindingspunktet kan ses. Meget tyder på, at dette ideelle observationspunkt for malerne var et meget konkret sted.

En linse, som gjorde det muligt at projicere linjerne i landskabet ind på et lærred bag linsen. Hvis det er rigtigt, bliver centralperspektivet også en meget konkret manifestation af forestillingen om et privilegeret perspektiv, hvorfra verden ses. Det perspektiv hvorfra billedet tegnes.

Også i kraft af vores altomfattende omgang med billeder frembragt af kameraer og linser, forekommer centralperspektivet i dag ofte så 'naturligt' og realistisk, at vi slet ikke oplever det som et perspektiv. Det er jo blot sådan, virkeligheden er. Men forestillingen om ét centralperspektiv er for nylig blevet udsat for en interessant udfordring, der på en og samme tid er høj- og lavteknologisk. Den engelske kunstner David Hockney undersøger, blandt meget andet, hvordan han kan bruge en ipad til at udforske vores opfattelse af virkeligheden. I billedet *Card Players #3* fra 2014 har han tegnet tre mænd, der spiller kort ved et bord, mens en fjerde ser på. Billedet ser meget 'rigtigt' ud, men kigger man på linjerne i det, så er der noget galt i forhold til centralperspektivet. Det grønne bord, de spiller ved, er smallest tættest mod beskueren, og det breder sig ud bagtil, men ses alligevel som rektangulært, baggrund er større end forgrund, periferi større end center, hvad sker der? Hockney fortæller, at billedet er tegnet på baggrund af en myriade af fotografier, der alle er taget helt tæt på. Hovederne, jakkerne, skoene er alle fotograferet hver for sig, og bagefter er det hele kombineret til et malet billede med mange forsvindingspunkter, mange perspektiver, foldet ind i det samme lærred. Effekten er, siger Hockney, lidt som 3D, men blot uden brillerne. Den digitale teknologi tillader altså, at vi kombinerer en mængde perspektiver i et billede, og dermed kan vi, foreslår Hockney, frigøre os fra det centralperspektiv, vi har levet med siden renæssancen, i vor tid kraftigt understøttet af fotografiet.[i]

På en måde er Hockneys billede således en måde at vise virkeligheden på, i et perspektiv der på én og samme tid er mange, mange forskellige perspektiver.

Der er ikke i sig selv hverken sind eller teorier om sind i disse perspektiver, men alligevel en dyb anerkendelse af verden som fundamentalt perspektivistisk, selv når man ser på den ét sted fra. Det er, tror jeg, et meget vigtigt nybrud, udover at det også er forfærdelig god kunst …

Og det bringer mig, måske, tilbage til oplevelserne af at tale med træerne. Måske giver øvelsen en meget konkret erfaring af, at verden er fuld af mulige perspektiver, selv træets perspektiv. Hvert af disse perspektiver kan, i al fald potentielt, bebos af én, som ikke behøver at være som en selv. Måske er det den gave, 'teorien om sind' giver os: En evne til såvel konkret som imaginært at kunne forbinde sig til, og dermed leve i, en verden af mulige perspektiver, som hvert bebos af et muligt sind. Erkendelsen af denne radikale perspektivisme kræver, tror jeg, en aflæring af nogle af de praktikker, der har været med os i rigtig lang tid. Man kan formodentlig gå til det såvel via det digitale som via det analoge. Det ser ud til, at man nogle gange ved at forbinde sig nøje til det, der er

meget forskelligt, kan se dybt i sig selv; og andre gange ved at se dybt i sig selv kan forbinde sig til det andet, den anden, som både sig selv og som radikalt forskellig. At indoptage sådanne erfaringer af perspektiver og af sind, begge i flertal, er muligvis en af vor tids store udfordringer.

---

[i]Se diskussion på (http://www.annelyjudafineart.co.uk/exhibitions/painting-and-photography-david-hockney#img10). Jeg skylder den britiske neuroforsker Colin Blakemore tak for at gøre mig opmærksom på Hockneys arbejde og for at tilbyde en fortolkning af det.

Andreas Roepstorff
er professor og leder af Interacting Minds Centre på Århus Universitet, et institut han selv har skabt og bygget op.
I 2015 præmierede Carlsbergfondet ham som 'årets forsker'. Han har formået på én gang at løfte sit institut og dets forskning i bevidsthed frem til den internationale frontlinie og samtidig at bevare sit indre legebarn og en lavmælt venlighed og respekt der gør ham til en usædvanlig afholdt leder.